

Barbara Kunzmann-Müller
Humboldt-Universität zu Berlin
Philosophische Fakultät II, Institut für Slawistik
Unter den Linden, D-10099 Berlin

OPIS SINSEMANTIČKIH RIJEČI U RJEČNIKU – IZAZOV LEKSIKOLOGIJI I LEKSIKOGRAFIJI

U usporedbi s autosemantičkima, sinsemantičke jezične jedinice poput prijedloga, veznika i čestica predstavljaju malen i ograničen segment u leksičkom fondu svakog jezika. Za razliku od tog kvantitativnog aspekta te jedinice igraju važnu ulogu u procesu jezične komunikacije. U lingvistici znatno važnijim od tih količinskih osobina treba smatrati kakvoštna obilježja po kojima se one odlikuju i koja treba uzeti u obzir u leksikološkoj teoriji i leksikografskoj praksi. No tu treba odmah reći da što se toga tiče, dosadašnji rezultati kako u jednojezičnoj tako i u višejezičnoj leksikografiji – u mnogočemu ne zadovoljavaju.

U tom kontekstu ključni je problem na koji treba skrenuti posebnu pozornost, kakve zajedničke vs. specifične karakteristike određuju značenje predstavnika pojedinih podvrsta sinsemantičkih leksema. Pri tome se polazi od osnovne pretpostavke da te jedinice ostvaruju ne toliko leksičko, koliko gramatičko ili *operativno značenje* za koje je konstitutivno da se ispostavljaju relacionalni odnosi između komponenata raznog formata. Time je obrazloženo to da u njihovo značenje ulaze elementi sintakse, semantike i pragmatike. U prilogu se razmatraju ta i slična pitanja i ilustriraju se na primjerima adverzativnih veznika.

U ovom ću se prilogu pozabaviti tematikom koja je bila sve donedavno da tako kažem zapostavljena ili, drukčije rečeno, koja je tek posljednjih godina prodrla u svijest lingvistike i njezinih predstavnika. Imajući to na umu skrenut ću pažnju na niz aspekata u teoriji i praksi sinsemantičkih jedinica, tj. jezičnih jedinica posebnog tipa koje se, kao što je poznato, u lingvistici kao pomoćne ili službene riječi obično suprotstavljaju takozvanim punoznačnim ili autosemantičkim jezičnim jedinicama.

Da bih razjasnila neka načelna pitanja, zadržala bih se na početku ukratko na tome što su vrste riječi i zašto, odnosno kako se one izdvajaju. Treba istaći da pokušaji da se leksički fond jednog jezika svrsta u određeni broj klasa, imaju ne samo staru nego i bogatu tradiciju. Spominjući ime Dionizija Tra-

čanina, možemo reći da počeci tu padaju još u doba grčke antike. No bez obzira na taj povijesni datum dobro je poznato da se u lingvistici još i danas vode žive polemike oko entiteta *vrsta riječi*, a posebno su problematični kriteriji o kojima bi trebalo voditi računa kad se one određuju. Da budem i tu sasvim precizna, sporni zapravo nisu kriteriji kao takvi, naprotiv, svi se lingvisti manje-više slažu da kao obilježja dolaze u obzir semantičke, sintaktičke ili morfološke osobine jedinica. To što izaziva diskusije jesu međutim pitanja u vezi s time kako te kriterije treba primijeniti. Pri tome se kao jedno od ključnih pitanja postavlja mogu li jedinice uspješno vršiti svoju funkciju pojedinačno ili u međusobnoj kombinaciji, a ako se moraju kombinirati, onda se opet moramo pitati koja je hijerarhizacija svrhovita da bi se najtočnije odražavalo stanje stvari.

S druge strane, u čisto praktične svrhe za gramatički opis u rječnicima i priručnicima morale su se izraditi, odnosno izradile su se, podjele koje predviđaju određeni inventar vrsta riječi. Upozorila bih tu na konkretne rezultate u gramatičkim i leksikografskim priručnicima recimo hrvatskog ili njemačkog jezika. Oni upravo daju ilustraciju za to, ali i za još nešto drugo što je važno u ovom kontekstu, naime oni pokazuju da se te podjele u pojedinim priručnicima mogu, ali ne moraju poklapati. Drugim riječima, one se mogu u ovisnosti o teoretskim pretpostavkama razlikovati, što će se gotovo redovno dogoditi kad su u pitanju gramatike ili rječnici koji kontrastivno opisuju dva ili više jezika. Iz svega toga može se izvući zaključak da podaci i na temelju toga i klasifikacije mogu biti različiti od jezika do jezika.

Dosad rečeno primarno vrijedi, rekla bih, za klasične vrste riječi koje se susreću u gramatikama i rječnicima, tj. za glagol, imenicu, pridjev i sl. Međutim, klasifikacija koja diferencira među autosemantičkima na jednoj i sinsemantičkim vrstama riječi na drugoj strani operira na nešto drugačijoj razini. Već sam naziv upućuje na nešto što će se pokazati bitnim, naime na to da kao važan, ako ne najvažniji kriterij fungira semantika.

Iz svega što je dosad spomenuto može se zaključiti da je distinkcija autosemantičkih i sinsemantičkih leksema klasifikacija drugog ili višeg ranga, točnije rečeno klasifikacija koja na osnovi semantike ujedinjuje više od jedne vrste riječi klasičnog tipa. To na prvi pogled izgleda posve jednostavno i plauzibilno. No kad se ulazi samo malo više u detalje, vrlo će se brzo pokazati da to nije nimalo trivijalno, hoću reći da prvi pogled vara i da su stvari čak prilično složene. Jedno od brojnih pitanja koja se tu odmah nameću i na koja treba dati konačno i odgovor jest koje sve vrste riječi u klasičnom smislu spadaju u sinsemantičke i po kojim kriterijima.

U općim potezima i kratko skrenula bih pažnju samo na jedan od problema koji bi se trebao razmatrati. Kao činjenica pada odmah u oči da granice između jedne i druge spomenute skupine, tj. između sinsemantičkih i autosemantičkih riječi, nisu posve čvrste. Zato bih na ovom mjestu podsjetila na

nemalen broj onih jedinica koje pripadaju i jednoj i drugoj skupini, v. *kad* kao prilog u zamjeničkoj funkciji, odnosno kao veznik u

- (1a) *kad je to rekao?*
- (1b) *kad je došao, svi su bili već na okupu*

odnosno *istina* kao imenica odnosno čestica u

- (2a) *nema više od jedne istine*
- (2b) *on je istina simpatičan.*

Mislim da neće biti nesloge među jezikoslovcima u vezi s tim da se o fenomenima poput toga mora voditi računa u teoretskom razmatranju, a i u leksikografskoj praksi. Kao potvrdu navodim problem lematizacije tih jedinica. Komplikacije oko jednoznačnog uvrštavanja nastavljaju se i unutar samih sinsemantičkih jedinica. Dok su prijedlozi kao što su *na*, *o*, *pod*, *za* i *od*, veznici *ako*, *čim*, *premda*, *ili* i čestice poput *pa*, *ma*, *zapravo*, *valjda* sasvim pouzdani kandidati za sinsemantičke jedinice, problemi odmah nastaju kad se radi o u jedinicama kao što su *i* i *a*, gdje moramo odlučiti hoćemo li ih tretirati isključivo kao veznike ili partikule, odnosno u ovisnosti o sferi upotrebe kao i jedno i drugo, v.

- (2) *Petar i Marija su došli*

naspram

- (2a) *i Petar je došao.*

U okviru ovog priloga o tome neću moći biti opširnija, što znači da ću probleme vezane uz razgraničavanje ili točno određivanje sinsemantičkih vrsta riječi morati ostaviti za budućnost.

U kontekstu ovog priloga vratit ću se užoj problematici samih sinsemantičkih riječi. Upozorila bih tu, prvo, na kvantitativni aspekt, naime na to da su u usporedbi s autosemantičkim sinsemantičke jezične jedinice malen i ograničen segment u leksičkom fondu svakog jezika. No, za razliku od tog kvantitativnog aspekta te jedinice igraju važnu ulogu u procesu jezične komunikacije. Ta se činjenica naravno mora odražavati i u leksikografskoj praksi. To se vidi iz jednostavne činjenice da su sinsemantičke riječi obavezni sastavni dio svakog rječnika.

Znatno važnijim od tih količinskih osobina treba smatrati kvalitetna obilježja po kojima se one odlikuju i koja treba uzeti u obzir prvo u leksikološkoj teoriji, a zatim i u leksikografskoj praksi.

Gledajući unazad, a donekle i sadašnje stanje, tu ne treba smetnuti s uma da su te jedinice ostale, kao što sam rekla, u lingvistici dugo vrijeme gotovo nezapažene, i to iz jednostavnog razloga što je nedostojao da tako kažem ključ za adekvatan tretman odnosno lingvistički prilaz koji bi odgovarao nji-

hovoj naravi. Opet ne začuđuje da je znanstvenom stanju odgovarala i leksikografska praksa. Sinsemantičke su se riječi, kako je bilo spomenuto, po tradiciji oduvijek uključivale u rječnike, ali im se nije posvećivala neka posebna pažnja.

Mogli bismo se, ili, možda bolje rečeno, morali bismo se pitati kako je bilo moguće da je cijeli jedan i uz to važan odsjek leksikona ostao gotovo potpuno nezapažen od znanstvenog, tj. lingvističkog svijeta. Odgovor će tu biti ne samo kratak, nego i jasan. Sinsemantičke riječi zadaju lingvistici posebne probleme jer se, kao što je poznato, ne podvrgavaju tradicionalnoj proceduri semantičke analize i semantičkog opisa. Razmatranja s tim u vezi ponovo su oživjela upravo onda kad je lingvistika – točnije, gramatička i semantička teorija – ponudila na diskusiju prijedloge koji bi možda i na tom području mogli dovesti do korisnih pomaka. Nema sumnje da je na toj osnovi i kao posljedica znanstvenih diskursa koji su se vodili, bilo zaista snažnih poticaja, što je dovelo do toga da se počelo buditi i živo i intenzivno zanimanje za te skupine leksema. Drugim riječima, posljednjih su se godina jezikoslovci bavili do neke mjere znatno opširnije i iscrpnije upravo tom tematikom. Može se ustvrditi da se kao rezultat uskoro počeo objavljivati cijeli niz jezikoslovnih analiza za pojedine predstavnike ili čak skupine odnosno podskupine sinsemantičkih riječi. Bilo je dokazano i pokazano na primjerima da se na toj osnovi otvaraju načelno nove mogućnosti da se sinsemantičke jedinice bolje, hoću reći i adekvatnije objašnjavaju i opisuju. Sve to naravno vrijedi uglavnom za leksikološki i gramatički istraživački rad, a što se tiče praktične strane, tj. obuhvatnije leksikografske prakse, mora se još uvijek konstatirati da se leksikografija sinsemantičkih ili funkcijskih riječi tek počinje razvijati i da je jedva prošla početnu fazu. Zasad se tu može jedino ukazati na pojedine primjere u obliku novijih jednojezičnih rječnika, i to prvenstveno velikih svjetskih jezika. Još je skromniji broj onih rječnika koji su isključivo usmjereni odnosno specijalizirani na taj dio leksika. Što se toga tiče, za njemački bi jezik valjalo navesti manji broj rječnika, kao što su Schröderov *Lexikon deutscher Präpositionen*, Buschin *Lexikon deutscher Konjunktionen* i Helbigov *Lexikon deutscher Partikeln*. Za hrvatski jezik, kao uostalom i za srpski, zasad istina ne postoje rječnici spomenutog tipa, ali valja ipak konstatirati da ima određeni broj dobrih opisa bilo u obliku monografskih članaka bilo unutar gramatičkih priručnika.

Rekla sam da je odlučujuće obilježje distinkcije između tih dviju vrsta riječi razlika u semantici. Drugim riječima, pretpostavka je da se semantika koju ostvaruju jezične jedinice može razvrstati u nekoliko tipova. Što to zapravo znači? Imenice, na primjer *jabuka*, *kreda*, *slika*, *stol*, ostvaruju tzv. kateorematično ili leksikalno značenje, što znači da one na određeni način izravno referiraju na izvanjezične entitete. Slično naravno vrijedi za glagole kao *vidjeti*, *doći*, *plivati*, *izabrati* ili za pridjeve kao *bijel*, *mesnat*, *uglast*, *oštar* i mnoge druge.

Složenija će već biti situacija kad su u pitanju jedinice kao *onaj, ovdje, sada, taj* i sl., tj. deiktičke ili upućivačke riječi. Tu se u lingvistici između ostalog vodi diskusija o tome postoji li poseban tip tzv. deiktičkog značenja. O tome na ovom mjestu opet ne mogu biti opširnija. Načelno je drugačija, međutim, situacija kad se imaju na umu sinsemantičke jedinice, tj. ostale vrste riječi, prijedlozi, veznici ili čestice. Očito je da se one u mnogočemu ponašaju drugačije tako da se za njih sa sigurnošću može reći da su i značenski nešto fundamentalno različito.

Tip semantike i skladno s time i tip značenja koji one realiziraju, obično se karakterizira kao gramatičko ili *operativno*. Pokušat ću objasniti što treba pod time razumjeti.

Sinsemantičke jedinice, za razliku od autosemantičkih, ne kodificiraju informacije o izvanjezičnim entitetima, nego o relacijama odnosno o specifičnosti tih relacija među jedinicama, točnije među sintagmama odnosno među jedinicama na razini rečenice, a prema tome među entitetima koji označavaju određene situacije. Pokušat ću ilustrirati na primjeru veznika kako to treba shvatiti. Naime, što se značenja tiče, veznici su instrukcije odnosno upute da se vrše određene operacije nad određenim sintaktičkim jedinicama, konkretnije rečeno da se te jedinice povezuju i interpretiraju na točno određeni način. Takvo shvaćanje implicira da u značenje veznika ulaze ne samo elementi semantike nego i elementi sintakse i pragmatike. Sva ta obilježja treba smatrati parametrima koje treba uzeti u obzir kad je u pitanju njihov adekvatni opis, recimo, u leksikografskoj praksi.

Pokazat ću na primjeru kako bi to teoretski, a i u praksi moglo izgledati. Uzet ću adverbativne veznike hrvatskog jezika, drugim riječima veznike *a, ali, no, već* i *nego*.

Rekla sam da u značenje veznika ulaze elementi sintakse, semantike i pragmatike. Što se sintakse tiče, možemo reći da svi navedeni veznici povezuju jedinice u konstrukcijama koje se nalaze na nivou rečenice, točnije u suodnosu sintaktičke koordinacije. Konkretnije rečeno, oni spajaju dvije jedinice ili konjunkte istog sintaktičkog ranga.

Semantički adverbativni veznici označavaju slično kao i kopulativni ili disjunktivni konektori da naznačene situacije ujedno vrijede, a različito od zadnja dva oni označuju da je između njih uključen poseban odnos koji je u lingvistici poznat pod nazivom *kontrast*. To su obilježja koja su, barem na toj apstraktnoj razini, zajednička svim gore navedenim veznicama. S druge strane, međutim, već nam jezična intuicija sugerira da oni nisu sinonimni, nego se očito razlikuju. To se lako može uočiti kad se ide malo više u detalj. Drugim riječima, opće karakteristike koje sam navela u primjeni na pojedine veznike poprimaju konkretniji lik. Na što mislim, potrudit ću se pokazati opet na primjerima.

Započet ću s veznikom *a*. U skladu s onim što je bilo rečeno općenito o

veznicima, *a* povezuje dva konjunkta koji imaju istu sintaktičku vrijednost, tj. koji su istog ranga, uz dodatni uvjet da imaju paralelnu strukturu. To ujedno znači da se redoslijed konjunkta može mijenjati, hoću reći da oni mogu biti permutirani. S tim u vezi treba spomenuti konačno još i to da se identični dijelovi mogu eliminirati, tj. oni mogu biti ispušteni bez promjene smisla, v. (4) do (7) prema (4a) i (4b) do (7a) i (7b)

- (4) *majka je novinarka, a otac je inženjer*
- (4a) *majka je novinarka, a otac inženjer*
- (4b) *otac je inženjer, a majka novinarka*
- (5) *on je došao, a ona je otišla*
- (5a) *on je došao, a ona otišla*
- (5b) *ona je otišla, a on došao*
- (6) *ja sam došla, a ti si otišla*
- (6a) *ja sam došla, a ti otišla*
- (6b) *ti si otišla, a ja došla*
- (7) *ja ću doći sutra, a ti ćeš doći prekosutra*
- (7a) *ja ću doći sutra, a ti prekosutra*
- (7b) *ti ćeš doći prekosutra, a ja sutra.*

Kao važno i osnovno za semantiku takvih i sličnih konstrukcija istakla sam da mora biti prisutno obilježje *kontrast*. To se općenito obilježje vidi naravno i u navedenim primjerima, i to na svojevrsan način. Svaki konjunkt u konstrukcijama (4) do (7), kao što se može vidjeti, sadrži po dva leksikalna elementa koji kontrastiraju, v. u (4) *majka* nasprot *otac* odnosno *novinarka* nasuprot *inženjer* ili u (7) *ja* nasuprot *ti* odnosno *sutra* nasuprot *prekosutra*. To je dalo konačno i obrazloženje za ulazak toga tipa u lingvističku literaturu kao *semantička opozicija*.

Različito od (4) do (7) čini se situacija kad se uzmu ovi primjeri:

- (8) *kupio je kišobran, ali ga je zaboravio*
- (9) *napisao je referat, ali ga nije objavio*
- (10) *ima fakultet, ali radi kao konobar*
- (11) *ima zlatarsku radnju, ali nosi bižuteriju.*

Navedene su konstrukcije (8) do (11), rekli bismo, tipične za upotrebu veznika *ali*, i to po tome da su konjunkti na rečeničnoj razini, ali za razliku od konstrukcija s *a* nemaju paralelnu strukturu i prema tome nedostaju im svojstva da konjunkti mogu biti permutirani a da se pri tome u najmanju ruku ne mijenja i interpretacija, v. (8) prema (8a) i (10) prema (10a)

- (8a) *zaboravio je kišobran, ali ga je kupio*
- (10a) *radi kao konobar, ali ima fakultet.*

Kao sljedeće ću razmatrati opet semantiku. I tu treba konstatirati da na-

ilazimo, kao što se moglo i očekivati, na *kontrast*. Pitanje međutim koje se postavlja jest na čemu je on zasnovan. Kao što se lako može uočiti iz primjera kao (8) do (11), *kontrast* nije etabliran u samim elementima konjunkta. Drugim riječima, *kontrast* nije fiksiran jezično kao što je to bio slučaj u konstrukcijama (4) do (7), nego se mora interpretirati iz konjunkta logičkim zaključcima. To bi na konkretnom primjeru (10) moglo izgledati ovako: Kad netko ima fakultet, onda je manje-više normalno da radi neki bolji, tj. zahtjevniji posao. Taj se logički zaključak negira u drugom konjunktumu gdje se tvrdi da netko bez obzira na to što ima fakultet radi kao konobar. Načelno je slična situacija kad se uzme rečenica (8). U nekom širem kontekstu, recimo da je najavljeno kišovito vrijeme, semantička bi interpretacija mogla izgledati ovako: Kad je najavljena kiša, onda bi se moglo očekivati da svaki čovjek nosi kišobran sa sobom koji je kupnjom nabavio. No i tu se negira taj, rekli bismo, logički zaključak time da se u drugom konjunktumu tvrdi obrnuto. Na temelju i jednog i drugog primjera možemo reći da se u konstrukcijama s *ali kontrast* etablira ne u samim konjunktima kao u rečenicama s *a*, nego nad konjunktima na osnovi izvanjezičnog znanja i sl.

Još je drugačija situacija kad su u pitanju veznici *nego* i *već*. Neću ovdje razmatrati da li su oba navedena leksema sinonimna ili nisu, odnosno ako to nisu, po čemu se razlikuju. Odgovori na ta i slična pitanja daju na primjer, između ostalog, i gore spomenute analize.

Kao i kod drugih razmatranih veznika, polazim od sintakse. U sintaktički opis veznika *nego* i *već* kao obilježje obavezno ulazi da zahtijevaju negaciju u prvom konjunktumu, i to posebnog tipa, točnije rečeno sintaktičku negaciju s *ne*, *v*.

(12) *on nije pismen, nego nepismen*

za razliku od agramatičkog

(12a) **on je nepismen, nego ...*

i opet za razliku od dopuštenog, hoću reći gramatičkog

(12b) *on je nepismen, ali ...*

Drugo je sintaktičko obilježje paralelizam strukture s kojim smo se susretali već u rečenicama s *a*. Prema tome postoji i ovdje mogućnost izostajanja pojedinih elemenata, *v*. (12) prema (12a) i (14) prema (14a)

(12) *Petar ne uči engleski, nego Petar uči francuski*

(12a) *Petar ne uči engleski, nego francuski*

(14) *nije došao Petar, nego je došao Ivo*

(14a) *nije došao Petar, nego Ivo.*

Što se tiče obilježja permutacija, ono je naravno također prisutno u (12) i

(14), ali s tom razlikom da se veznici *već* ili *nego* zamjenjuju s *a*, *v*.

(12b) *Petar uči francuski, a ne engleski*

(14b) *došao je Ivo, a ne Petar.*

Kao što je učinjeno za konstrukcije s *a* ili *ali* u prethodnim primjerima, ostaje i tu da se kaže nešto o semantici koja će se pokazati posebno zanimljivom. Dok smo za dosad razmatrane konstrukcije ustanovili da ostvaruju *kontrast* s različitom fundacijom, i tu bismo očekivali da je realiziran *kontrast*, ali ta suprotnost nosi crte koje su još specifičnije od onih koje smo ustanovili u prijašnjim varijantama. Zato se u stručnoj literaturi konstrukcije s *nego* ili *već* etiketiraju s nazivom *korektura*. Navedeni primjeri semantički jasno pokazuju obilježja koja su bitna za interpretaciju: u prvom se konjunkturu tvrdi nešto što se ispravlja ili korigira u drugom konjunkturu. Kao ilustraciju navodim rečenicu (12) gdje se u prvom konjunkturu tvrdi kao netočno da *Petar uči engleski*. Drugi konjunkturu sadrži ispravak na taj način da se tvrdi da je točna konstatacija da *Petar uči francuski*. Međusobni odnos oba konjunkturu može se zato karakterizirati kao *corrigendum* nasuprot *corrigens*. Drugim riječima, konstatacija iz prvog konjunkturu zamjenjuje se konstatacijom iz drugog konjunkturu.

Zaključila bih svoja kratka razmišljanja ovako: predstavila sam sinsemantičke vrste riječi kao jedinice u leksikonu jednog jezika koje se u mnogočemu razlikuju od autosemantičkih riječi, a posebno time što ostvaruju svojevrstan tip značenja, tj. *operativno značenje*. Kao važno sam istakla da o komponentama koje ulaze u to značenje treba voditi računa i u leksikografskoj praksi. Treba tu naglasiti da u korist adekvatnom pristupu i opisu tih tradicionalno zapostavljenih jedinica ide činjenica da su se posljednjih godina izradile prikladne koncepcije upravo i u odnosu na te vrste riječi. S obzirom na to da drugi dio naslova ovoga priloga glasi »izazov leksikografiji«, pokušala sam da barem nacrtno i u općim potezima pokažem kako bi bilo moguće pretvoriti spomenute teoretske pretpostavke donekle i u leksikografsku praksu. U tu svrhu potrudila sam se na osnovi pomno izabраниh primjera s adverbativnim veznicima obratiti pažnju na sva bitna obilježja koja moraju biti tako ili inače uzeta u obzir kad se opisuju u rječnicima. Svaki lingvist koji je ikada radio leksikografski posao zna da je predmet leksikografije s pogledom na abecednu orijentaciju relativno širok, što znači da obuhvaća leksik jednog jezika u cjelini. Ta činjenica ne samo kvantitativno nego i kvalitativno znatno otežava ostvarivanje pojedinih teorema i pretpostavki. No bez obzira na to osnovna je bila svrha ovog priloga da potaknem odnosno produbim neke konceptijske ideje koje obećavaju da će dati bolje rezultate bilo u odnosu na jednojezične opće ili specijalizirane bilo čak na dvojezične rječnike. Teoretičari, a pogotovu praktičari složiti će se da će put do toga biti dugačak i mukotrpan, ali će se, pretpostavljam, isto tako složiti da ohrabruje činjenica da su prvi koraci poduzeti.

Literatura

- Asbach Schnitker, B. 1979. Die adversativen Konnektoren *aber*, *sondern* und *but* nach negierten Sätzen. *Die Partikeln der deutschen Sprache*. Ed. H. Weydt. Berlin – New York. 457–468.
- Beiträge zur Klassifizierung der Wortarten* (= Linguistische Studien). Leipzig 1977.
- Buscha, J. 1989. *Lexikon deutscher Konjunktionen*. Leipzig.
- Engel, U., P. Mrazović. 1986. *Kontrastive Grammatik. Deutsch-Serbokroatisch*, t. 1, 2. Novi Sad.
- Heim, I. 1991. Artikel und Definitheit. *Semantik. Semantics. Ein internationales Handbuch der zeitgenössischen Forschung*. Berlin (= HSK 6). 487–535.
- Helbig, G. 1968. Zum Problem der Wortarten in einer deutschen Grammatik für Ausländer. *Deutsch als Fremdsprache*. 5. Leipzig. 118.
- . 1968. Zum Problem der Wortarten, Satzglieder und Formklassen in einer deutschen Grammatik. *Probleme der strukturellen Grammatik und Semantik*. ed. R. Růžička. Leipzig. 55–85.
- . 1988. *Lexikon deutscher Partikeln*. Leipzig.
- Helbig, G., W. Kötz. 1985. *Die Partikeln*. Leipzig.
- Hentschel, E., H. Weydt. 1989. Wortartenprobleme bei Partikeln. *Sprechen mit Partikeln*. Ed. H. Weydt. Berlin – New York. 3–18.
- . 1994. *Die Wortarten des Deutschen*. Rukopis.
- König, E. 1991. Gradpartikeln. *Semantik. Semantics. Ein internationales Handbuch der zeitgenössischen Forschung*. Berlin. (= HSK 6). 786–804.
- Kunzmann-Müller, B. 1987. Zur Darstellung von Funktionswörtern in Wörterbüchern. Überblick und Ausblick. *Južnoslovenski filolog* 43, 101–110.
- . 1989. Adversative Ausdrücke im Serbokroatischen. *Južnoslovenski filolog* 45, 45–69.
- . 1989. Adversative Konnektive im Slawischen und im Deutschen. *Sprechen mit Partikeln*. Ed. H. Weydt. Berlin – New York. 219–227.
- . 1990. Beschreibungskonzepte für Konjunktionen und Sprachkonfrontation. Eine Fallstudie. *Zeitschrift für Slawistik* 35, 529–534.
- . 1993. Konjunktionen in slawischen Sprachen. Synchronie und diachrone Aspekte. *Wiener slawistischer Almanach* 31, 245–257.
- Lalević, M. S. 1956. *Kategorije reči srpskohrvatskog jezika*. Beograd.
- Lang, E. 1991. Koordinierende Konjunktionen. *Semantik. Semantics. Ein internationales Handbuch der zeitgenössischen Forschung*. Berlin. (= HSK 6). 597–623.
- Ličen, M. 1989. Die serbokroatische Partikel *pa* und ihre deutschen Entsprechungen. *Sprechen mit Partikeln*. Ed. H. Weydt. Berlin – New York. 171–184.
- Ličen, M., J. Dahl. 1981. Die Modalpartikel *ja* und *doch* und ihre serbokroatischen Entsprechungen. *Partikeln im Deutschunterricht*. Ed. Weydt. 213ff.

- Pranjkočić, I. 1993. *Hrvatska skladnja*. Zagreb.
- Sasse, H. J. 1993. Syntactic Categories and Subcategories. *Syntax. Ein internationales Handbuch zeitgenössischer Forschung*. Ed. Jacobs, J. et al. Berlin – New York. 646–686 (posebno točka 10).
- Schachter, P. 1985. Partsofspeech systems. *Language typology and syntactic description*. Ed. T. Shopen. Vol. 1: Clause structure. 361.
- Schröder, J. 1986. *Lexikon deutscher Präpositionen*. Leipzig.
- Wegener, H. 1989. Eine Modalpartikel besonderer Art: Der Dativus Ethicus. *Sprechen mit Partikeln*. Ed. H. Weydt. Berlin – New York. 56–73.

Die Beschreibung der Synsemantika im Wörterbuch eine Herausforderung an die Lexikologie und Lexikographie

Zusammenfassung

Der Beitrag behandelt auf dem Hintergrund der Klassifizierung der Wortarten das Phänomen der Autosemantika und der Synsemantika. Erwähnt werden Probleme der Abgrenzung der beiden Wortklassen zueinander sowie innerhalb der Synsemantika.

Auf der Grundlage neuer grammatiktheoretischer Ansätze werden die konstituierenden Eigenschaften der synsemantischen Wortklassen, insbesondere ihre Bedeutung, d.h. der Bedeutungstyp *operative Bedeutung*, diskutiert.

Die Spezifizierung erfolgt auf die Klasse der Konjunktionen, insbesondere der Adversativa. Illustriert und erörtert werden die syntaktischen und semantischen Eigenschaften einer Reihe von Konstruktionen, die mit den kroatischen/serbischen Konjunktionen *a*, *ali*, *no*, *već* und *nego* lexikalisch ausgezeichnet sind. Dabei wird modellhaft versucht zu zeigen, daß und auf welche Weise grammatiktheoretische Konzeptionen für die lexikographische Praxis effizient eingesetzt werden können.

Ključne riječi: sinsemantičke riječi, rječnik
Key words: synsemantic words, dictionary